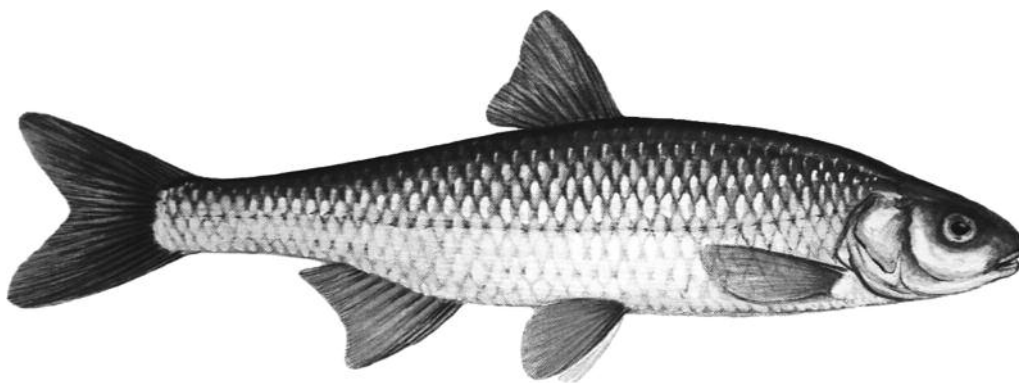

Az év hala: a nyúldomolykó

A Magyar Haltani Társaság a 2010-es év halának a nyúldomolykót választotta. Viszonylag kevésbé ismert, bár széles körben elterjedt halfajra esett a választás, amelyről Olvasóink figyelmébe ajánljuk az alábbi ismertetést.

Név

A magyar halászság nem különböztette meg a nyúldomolykót hasonló megjelenésű rokonaitól, ezért egyetlen népies neve sem ismeretes. A magyar halas szakirodalommal egyidős név a német név (*Hasel*) sajátos fordítása (a németben a *Hase* nyulat jelent).

Érvényes tudományos neve: *Leuciscus leuciscus* (Linné, 1758)

Elavult, már nem használatos szinonimák: *Cyprinus leuciscus*, *Cyprinus dobula*, *Cyprinus graining*, *Leuciscus grislagine*, *Leuciscus vulgaris*, *Squalius leuciscus*

Rendszertani hely

Osztály: Halak – PISCES

Alosztály: Csontos halak – TELEOSTEI

Rend: Ponty alakúak – CYPRINIFORMES

Alrend: Ponty alkatúak – CYPRINOIDEI

Család: Pontyfélék – CYPRINIDAE

Alcsalád: LEUCISCINAE

Nem: LEUCISCUS *Cuvier, 1817*

Leírás

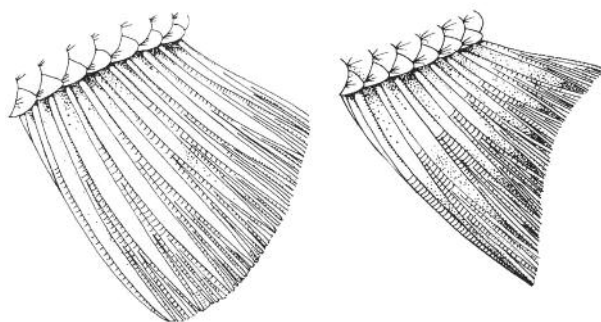
Megnyúlt, karcsú testű hal, melyet nagyon könnyű összetéveszteni rokonaival, különösen azok ivadékkorban lévő példányaival. Testalkatáról elmondható, hogy kevésbé vaskos, mint a domolykóé, ami különösen a feji részre vonatkozik. Testmagassága a hosszhoz viszonyítva mindig kisebb, mint a másik közeli rokon fajé, a jáászé. Szája kicsiny (a szájszegletből húzott merőleges vonal nem érinti a szem szegélyét), félig alsó állású. Faroknyele viszonylag hosszú és karcsú.

Úszói fontos támpontokat szolgáltatnak ahhoz, hogy megkülönböztessük a domolykótól. A nyúldomolykó farokúszója mélyen, élesen bemetszett. A farok alatti úszó szegélye homorú, míg a domolykónál domború vonalú. Hasonló különbség a hátúszó szegélyénél is

megfigyelhető, de az kevésbé szembeütő. A farok alatti úszóban 2–3 kemény és 7–9 osztott sugár van, ami a leánykoncertől történő megkülönböztetést segíti, mert annál az úszósugarak száma nagyobb. Pikkelyei közepes méretűek, az oldalvonal alkotó pikkelyek száma (44)46–53(56), ami a szélső értékek, a vízterületeken belül is tapasztalt szórás, valamint a fajhibridek előfordulása miatt kevésbé biztos megkülönböztető bélyeg. Az oldalvonal fölött 7–8, alatta 4–5 pikkelysor található.

Garatfogai két sorban helyezkednek el, enyhén kampós végűek, számuk (balról jobbra) 2,5–5,2, vagyis általában a domolykóéval azonos. BERINKEY (1966) szerint ritkábban 2,5–5,3 vagy 3,5–5,3 kombinációk is előfordulnak.

Háta feketés, egész teste egyébként ezüstös színű, egyes vízterületeken aranyos csillogású, hasa fehér. A hasúszók és a mellúszók halványsárga színűek, legfeljebb tövüknél lehetnek enyhén vörhenyeseek. A többi úszó áttetsző, halványszürke.

A domolykó (balra) és a nyúldomolykó (jobbra) farok alatti úszója. A két faj legbiztosabb megkülönböztető bélyege (Berinkey 1966 nyomán)

Elterjedés

Európa jelentős részén közönséges, gyakori halfaj. Hiányzik Skóciából és a Skandináv-félsziget északi részéből, valamint a dél-európai félszigetektől. Elterjedt Írország egy részén is, ahova a horgászok csalihalként hurcolták be. Keletebbre nem ismeretes a Krím-félszigetről és a Kaukázusból, Szibériában viszont megtalálható egészen az Amur vízrendszeréig.

Elterjedési területén a halbiológusok a törzsalakon kívül három alfaját különböztetik meg: Ázsiai előfordulású a kirgiz nyúl domolykó (*L. l. kirgisorum*) és a sziberiai nyúl domolykó (*L. l. baicalensis*), amelynek a törzsalaktól és a többi alfajtól eltérően van bizonyos, helyi halászati jelentősége. A harmadik alfaj a *L. l. burdigalensis* Franciaország déli részén, a Rhóne, Garonne és Adour folyók vidékén található meg.

Magyarországon nyilvántartott előfordulási helyeinek száma úgy bővül, ahogyan az elmúlt két évtizedben felénkült halfaunisztikai kutatások kiterjednek az ország minden részére. HARKA ÉS SALLAI (2004) *Magyarország halfaunája* című könyve folyórendszerenként csoportosítva a következő előfordulási helyeket sorolja fel:

- Öreg-Duna, Moosoni-Duna, Duna, Rábca, Rába, Hársas-patak, Huszászi-patak, Répce, Lapincs, Pinka, Strém, Cuhai-Bakony-ér, Ipoly, Kemence-patak, Fekete-víz, Ménes-patak,
- Dráva, Mura, Kerka, Kerca, Szentgyörgyvölgyi-patak, Kebele, Cserta, Alsó-Válicka, Bajánházi-patak, Rinya;
- Tisza, Túr, Szamos, Kraszna, Bodrog, Ronyva, Sajó, Csörgős-patak, Bódva, Rakaca, Hernád, Vadász-patak, Tarna, Tarnóva;
- Fekete-Körös, Sebes-Körös, Maros.

Biológia

Patakokban és kisebb folyókban a pisztráng szintajtól lefelé, egészen a lassú folyású alföldi vizekig megtaláljuk, állóvizekben azonban ritkán alakul ki állománya (még leginkább a víztározókban). A Balti-tenger mentén felsős vízű területeken is előfordul.

Kisebb csapatokban jár, de a megfigyelések szerint az öregebb példányok – az ívási időszak kivételével – magányos életmódot folytatnak. A nyúl domolykó kedveli a növényzettől mentes, homokos vagy kavicsos aljzatú vízszakaszokat.

Ivarérettségét a különböző vízterületekről származó adatok szerint általában 3–4 év alatt éri el, azonban KRUPKA (1969) a szlovákiai Turóc (Turiec) folyóból már 2-éves korban tapasztalta az ivarérettséget. Ívóhelye általában egész évi tartózkodási helyének közelében van, nászát nem előzi meg hosszú vándorlás.

Az ívási időszakra vonatkozó szakirodalmi adatok meglehetősen ellentmondásosak. Általában márciustól májusig jelölik meg az ívás idejét, de Angliából februári ívásról is van adat, BALON (1967) szerint pedig az Oravai-víztározóban júniusra is áthúzódhat a nyúl domolykók násza. IWASZKIEWICZ (1970) Lengyelország alföldi jellegű folyóiban egymáshoz közeli területeken – különböző időpontokban, 10–24,8 °C közötti víz hőmérsékletnél figyelte meg a nyúl domolykók ívását. Ebből kiindulva feltételezi, hogy az ívási időszakot nem az ívóhelyek víz hőmérséklete határozza meg. Hazai adattal e vonatkozásban nem rendelkezünk.

Tipikus ívóhelyét a kavicsos-köves területek képezik. IWASZKIEWICZ (1970) megfigyelései szerint rendkívül jól alkalmazkodik más jellegű ívóaljzathoz is, így vízinövényekre, forrásmoha szőnyegre és benyúló fűgyökerekre is lerakja ikráit. Testnagyságától függően a nőtény néhány ezer db, tehát viszonylag kisszámú ikrát érlel. Az ikraszemek sárgás színűek és 1,5–2 mm-es

átmérőjűek. Ha alacsony hőmérsékleten történik az ívás, az ikrafejlődés hetekig is eltarthat.

Természetes körülmények között a domolykóval, a küsszel (HOLČÍK 1962), a jásszal (PENCZAK ÉS URBANOWICZ 1970) és a szilvaorrú keszeggel (PLIKŠS ÉS ALEKSEJEVS 1998) alkotott hibridjei ismeretesek.

A nyúl domolykó ivadékának fejlődéséről, táplálékáról nem rendelkezünk pontos adatokkal, annyi azonban bizonyos, hogy az ivadék rendkívül sekély, néhány cm-es mélységű szélvizekben keresi táplálékát. A növendék és felnőtt példányok is előszeretettel keresik fel a szélvizeket, ahol a reggeli és az alkonyati órákban a víz felett lebegő rovarnépségre vadásznak. Mindenevő halfajnak tekinthető, amely növényi táplálékokat is elfogyaszt a rovarok és rovarlárvák dominanciája mellett. GYURKÓ (1972) erdélyi megfigyelései szerint tavasszal a nyúl domolykó táplálékát növényi anyagok és halikra alkotják.

Hazai növekedési adatokkal nem rendelkezünk, a külföldi tájékoztató jellegű adatok szerint azonban rendkívül lassú növekedésű halfajnak számít. Általában 20 cm-es testhosszt ér el, az ennél nagyobb példányok már ritkaságnak számítanak. A nemzetközi szakirodalomban említett rekordpéldány 1976-ban egy csehországi horgász fogta a Bečva folyóból: a 37 cm-es nyúl domolykó súlya 0,9 kg volt (LUSK ÉS MTSAI 1983).

Gazdasági és természetvédelmi szempontok

Apró termete, lassú növekedése következtében ragadozó halfajok alkalmi táplálékát képezi, egyébként halászati-horgászati szempontból nem jelentős halfaj. Ikrapusztításával, esetleges táplálékkonkurenciájával egyes pisztrángos vizekben kevésbé kívánatos lakóvá válhat.

Halászat tárgyát Európában sehol sem képezi. Húsminősége nagyon silány. Ízetlen, száraz, erősen szálkás húsa miatt általában nem fogyasztják. Kis termete és sekélyvízi élőhelye miatt véletlenül sem igen kerülhet a halászszákmányba. Horgászat a domolykóéhoz hasonlóan történhet, leginkább apró müléggel érhető el jó eredmény, a könnyű úszós készség nem mindenütt eredményes, mert rendkívül óvatos, nehezen becserezhető halfaj.

Magyarországon jelenleg jogszabály tiltja akár halászlás, akár horgász eszközökkel történő fogását és magától értetődően csalihalként történő használatát is. Korábban a nyúl domolykó (1988–1993) a védett állatfajok között szerepelt, majd védettsége feloldásra került. Az elmúlt évben a 88/2009 (VII.7.) FVM – KvVM együttes rendelet a nem halászható (horgászható) fajok közé sorolta. A nyúl domolykó jogszabály útján történő védelmének indokai és hatékonysága erősen megkérdőjelezhető. Egyrészt olyan halfaj, amely Európa jelentős részén – természetesen előfordulási területén – gyakornak számít, állománya nem veszélyeztetett, másrészt kifejezetten erre a fajra nem irányul sem halászati, sem horgászati tevékenység. Legfeljebb a csalihalgűjtés közben befogott és – a hasonló megjelenésű fajok miatt – helytelenül meghatározott néhány példány jelenthet állományában veszteséget, ami azonban eltörpül a ragadozó halfajok által fogyasztott mennyiséghez képest.

Dr. Pintér Károly